

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ І СЕРТИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ НА ШЛЯХУ ДО ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ. ОГЛЯД

Бунякова Ю.Я.

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова

вул. Львівська, 15, 65016, м. Одеса

juliabunyakova@gmail.com

У статті досліджено ключові аспекти формування та розвитку системи екологічної стандартизації і сертифікації в Україні в контексті реалізації євроінтеграційного курсу. Актуальність теми зумовлена зростаючими екологічними викликами: кліматичними змінами, деградацією природного середовища, втратою біорізноманіття, а також необхідністю гармонізації національного екологічного законодавства та нормативно-технічної бази із законодавством Європейського Союзу. У сучасних умовах ефективна система екологічних стандартів та сертифікаційних процедур розглядається не лише як інструмент охорони довкілля, але і як засіб досягнення сталого розвитку, підвищення конкурентоспроможності продукції, формування міжнародного іміджу держави.

Метою дослідження є аналіз особливостей, проблем і перспектив екологічної стандартизації та сертифікації в Україні, з урахуванням вимог Угоди про асоціацію з ЄС, положень Європейського зеленого курсу та міжнародних екологічних угод. Методологічну основу роботи становлять загальнонаукові методи – аналіз і синтез, системний і порівняльно-правовий підхід, а також структурно-функціональний аналіз чинної нормативної бази, міжнародних стандартів (зокрема ISO та директив ЄС), документів стратегічного планування та практичних кейсів імплементації екологічних вимог на підприємствах.

У результаті дослідження встановлено, що екологічна стандартизація в Україні набуває дедалі більшого значення в умовах інтеграції до європейського правового поля, проте залишається інерційною та нерівномірною за темпами розвитку. Визначено головні проблеми: фрагментарність нормативної бази, відсутність єдиного плану гармонізації стандартів, недостатню поінформованість бізнесу, високу витратність сертифікації та обмежену інституційну спроможність. Особливу увагу приділено ролі екологічної сертифікації як інструменту не лише підтвердження відповідності, а й формування екологічної культури, мотивації до впровадження сталих практик, розвитку зелених технологій і відповідального споживання.

Наукова новизна дослідження полягає в комплексному розгляді екологічної сертифікації в системі національної політики технічного регулювання, виявленні чинників, що гальмують її розвиток, а також формулюванні практичних рекомендацій щодо посилення інституційної, правової та економічної підтримки впровадження міжнародних стандартів. Практична значущість результатів полягає в можливості використання напрацювань дослідження для формування ефективної державної політики у сфері охорони довкілля, удосконалення екологічного законодавства та стимулювання українських підприємств до активнішої участі в екологічній сертифікації згідно з міжнародними вимогами. *Ключові слова:* екологічна стандартизація, екологічна сертифікація, євроінтеграція, вплив на довкілля, сталий розвиток, екологічне управління, імплементація екологічних стандартів.

Features of environmental standardization and certification in Ukraine on the path to European integration. Review. Bunyakova Yu.

The article explores the key aspects of the formation and development of the environmental standardization and certification system in Ukraine in the context of European integration. The relevance of the topic is determined by the growing environmental challenges: climate change, environmental degradation, and biodiversity loss, as well as the necessity to harmonize Ukraine's national environmental legislation and technical regulations with those of the European Union. In the current conditions, an effective system of environmental standards and certification procedures is not only seen as an instrument for environmental protection, but also as a means to achieve sustainable development, increase product competitiveness, and shape the country's international reputation.

The purpose of the study is to analyze the features, challenges, and prospects of environmental standardization and certification in Ukraine, considering the requirements of the EU-Ukraine Association Agreement, the European Green Deal, and international environmental agreements. The research methodology includes general scientific methods – analysis and synthesis, system and comparative legal approaches, as well as a structural-functional analysis of the current regulatory framework, international standards (such as ISO and EU directives), strategic planning documents, and practical cases of environmental standard implementation at the enterprise level.

The results of the study indicate that environmental standardization in Ukraine is becoming increasingly significant in the context of integration into the European legal space. However, the process remains fragmented and uneven. The main challenges include: the inconsistency of the regulatory framework, the absence of a national harmonization plan, limited awareness among businesses, the high cost of certification, and weak institutional capacity. Particular attention is given to the role of environmental certification not only as a mechanism for compliance verification, but also as a strategic tool for fostering environmental awareness, encouraging sustainable practices, promoting green technologies, and supporting responsible consumption.

The scientific novelty of the study lies in its comprehensive examination of environmental certification within the national technical regulation system, identification of barriers to its development, and formulation of practical recommendations for enhancing institutional, legal, and economic support for the implementation of international environmental standards. The practical significance

of the results lies in their potential use for shaping effective state environmental policies, improving legal frameworks, and encouraging Ukrainian enterprises to participate more actively in international environmental certification processes. *Key words:* environmental standardization, environmental certification, European integration, environmental impact, sustainable development, environmental management, implementation of environmental standards.

Постановка проблеми. Зростаючий антропогенний тиск на природні ресурси, забруднення повітря, води, ґрунтів, глобальні кліматичні зміни та втрата біорізноманіття вимагають системного підходу до управління впливом на навколишнє природне середовище. У цьому контексті особливого значення набуває екологічна стандартизація і сертифікація як інструменти забезпечення відповідності екологічної діяльності принципам сталого розвитку, регламентованим як міжнародними, так і європейськими нормативами.

Актуальність дослідження. Питання формування ефективної системи екологічного управління є надзвичайно актуальним для України, територія якої десятиліття катастрофічно забруднюється різного роду вибуховими речовинами внаслідок російської агресії, а також з огляду на взяті нею зобов'язання на шляху до євроінтеграції. Наразі екологічна стандартизація та сертифікація в Україні стикаються з рядом викликів: фрагментарністю нормативної бази, обмеженими можливостями суб'єктів господарювання до впровадження екологічних стандартів, низьким рівнем поінформованості та недостатньою мотивацією до сертифікації. Водночас розвиток цього напрямку є ключовим для формування передумов переходу до низьковуглецевої економіки, підвищення конкурентоспроможності національного бізнесу на міжнародних ринках і реалізації цілей сталого розвитку.

Мета роботи полягає в аналізі особливостей, проблем і перспектив екологічної стандартизації та сертифікації в Україні, з урахуванням вимог Угоди про асоціацію з ЄС, положень Європейського зеленого курсу та міжнародних екологічних угод.

Виклад основного матеріалу. Матеріал для дослідження базується на аналізі нормативно-правових, методичних і стратегічних документів, що регламентують сферу екологічної стандартизації та сертифікації в Україні та Європейському Союзі. Зокрема, розглянуто ключові положення Закону України «Про стандартизацію» [1], Закону України «Про технічні регламенти та оцінку відповідності» [2], Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» [3], Угоди про асоціацію між Україною та ЄС [4], Національної стратегії екологічної політики України на період до 2030 року [5], а також відповідних директив і регламентів ЄС.

Обравши курс на євроінтеграцію, наша країна взяла на себе зобов'язання поступового впровадження правової системи Європейського Союзу – *acquis communautaire*, зокрема в екологічній сфері, де екологічна стандартизація і сертифікація відіграють ключову роль, оскільки саме вони забез-

печують інституційне підґрунтя для регулювання рівня впливу на довкілля, моніторингу, екологічного аудиту, контролю й запобігання забрудненням.

Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» [5] визначає ключові вектори екологічної політики держави, спрямовані на забезпечення сталого розвитку та інтеграцію екологічних принципів у всі сфери господарської діяльності. Хоча документ не містить прямого переліку технічних стандартів, у ньому окреслено загальні підходи до впровадження положень міжнародних та європейських екологічних норм. Особливий акцент зроблено на необхідності імплементації екологічних стандартів ЄС як складової євроінтеграційного процесу. У межах цього Закону екологічні стандарти та підходи до охорони довкілля структуровані за такими основними напрямками:

1. Гармонізація з європейським законодавством та стандартами. У документі акцентовано увагу на необхідності приведення національного екологічного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу, зокрема шляхом імплементації положень Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Особливої ваги надано директивам ЄС, які визначають технічні вимоги та стандарти у провідних сферах охорони довкілля. Серед них: Водна рамкова директива (2000/60/ЄС), що встановлює основу для охорони водних ресурсів; Директива 2008/50/ЄС про якість атмосферного повітря; Директива 2008/98/ЄС про управління відходами, яка впроваджує принципи циркулярної економіки; Регламент REACH (1907/2006/ЄС) і CLP (1272/2008/ЄС), що регламентують обіг хімічних речовин; Директива 2010/75/ЄС (IPPC) щодо запобігання та контролю промислового забруднення; Директива 2011/92/ЄС про оцінку впливу на довкілля (ОВД), яка запроваджує обов'язкове екологічне оцінювання проєктної діяльності. Ці нормативні акти формують комплексну систему екологічних стандартів, до адаптації яких Україна поступово рухається.

2. Запровадження систем екологічного управління. Стратегія державної екологічної політики також передбачає стимулювання впровадження систем екологічного менеджменту на підприємствах та в організаціях [6]. Йдеться, передусім, про міжнародний стандарт ISO 14001, що встановлює вимоги до систем управління навколишнім середовищем і сприяє мінімізації негативного впливу виробничої діяльності, й систему екологічного менеджменту та аудиту Європейського Союзу (EMAS), яка передбачає більш жорсткі вимоги щодо прозорості, звітності та екологічної ефективності. Впровадження таких систем розглядається як один із механізмів підви-

щення екологічної відповідальності суб'єктів господарювання.

3. Стандарти екологічної безпеки. Стратегія екологічної політики визначає завдання щодо встановлення або оновлення нормативів у таких сферах: гранично допустимі викиди в атмосферне повітря; гранично допустимі скиди у водні об'єкти; критерії оцінки стану ґрунтів, води, повітря; стандарти у сфері управління відходами. Такі нормативи мають базуватись на науково обґрунтованих підходах та узгоджуватися з відповідними директивами ЄС.

4. Екологічна сертифікація та маркування. Закон надає пріоритет розвитку добровільних механізмів екологічного маркування продукції, які базуються на міжнародно визнаних стандартах серії ISO 14020. Зокрема, йдеться про екологічне маркування типу I, що передбачає комплексну оцінку продукції за критеріями впливу на довкілля протягом усього її життєвого циклу. Такий підхід сприяє формуванню ринку екологічно безпечної продукції та підвищенню обізнаності споживачів [7].

Наведемо відповідності (табл. 1) за основними напрямками державної екологічної політики між міжнародними екологічними стандартами і директивами ЄС з аналогічними або відповідними діючими українськими стандартами.

Зростаюча увага до змін клімату, деградації довкілля, вичерпання природних ресурсів формує нові запити до бізнесу й державного управління. У цих умовах сертифікація слугує не лише механізмом контролю, а й мотиваційним важелем для підвищення екологічної ефективності діяльності суб'єктів господарювання. В Україні повноваження щодо технічного регулювання в цілому, включаючи нагляд за сертифікаційною діяльністю, належать Міністерству економічного розвитку і торгівлі України, тоді як функції національного органу з акредитації виконує Національне агентство з акредитації України (НААУ) – відповідно до Закону України «Про акредитацію органів з оцінки відповідності» [8].

Особливістю екологічної сертифікації є її роль як соціально відповідального інструменту, що спонукає суб'єктів господарювання до впровадження сталих практик. Екологічна сертифікація часто передбачає не лише відповідність формальним вимогам, але й дотримання принципів запобігання забрудненню, енергоефективності, ресурсозбереження, циклічності виробництва. У цьому контексті вона стає частиною ширших екологічних стратегій – як на рівні підприємства, так і держави загалом.

Не менш важливим є і те, що екологічна сертифікація стимулює розвиток ринку «зелених» технологій, інновацій у сфері чистого виробництва, екодизайну, біорозкладних матеріалів. Вона також сприяє створенню прозорих умов для екологічно відповідального вибору з боку споживачів, які дедалі частіше керуються не лише ціною чи функціональністю, але й походженням, способом виробництва та

впливом продукції на довкілля. У цьому сенсі сертифікація виконує функцію «м'якого регулювання», тобто такого, що не примушує, але орієнтує – і водночас формує нові цінності в суспільстві.

У межах екологічного підходу сертифікація розглядається не лише як механізм контролю характеристик продукту, а передусім як інструмент, що сприяє зменшенню негативного впливу на довкілля, формуванню «зелених» ринків, екологізації споживання і виробництва. Відповідно, екологічна сертифікація виконує не тільки функцію підтвердження відповідності, але й має експертно-індикативну роль, вказуючи на екологічну якість чи пріоритетність об'єкта сертифікації.

Для України екологічна сертифікація набуває особливого значення в контексті імплементації положень Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, зокрема глави 6 – «Навколишнє середовище» [4], яка передбачає гармонізацію екологічного законодавства, розвиток системи екологічного контролю та заохочення добровільного дотримання екологічних стандартів. Однією з важливих засад цієї політики є принцип «забруднювач платить», що тісно пов'язаний із стимулюванням підприємств до впровадження систем управління навколишнім середовищем і проходження екологічної сертифікації.

Водночас сертифікація підтримує виконання міжнародних зобов'язань України у сфері екології, зокрема в рамках Паризької угоди щодо клімату [9], Цілей сталого розвитку ООН [10], а також ряду міжнародних конвенцій, таких як Орхуська конвенція щодо доступу до екологічної інформації [11] та Базельська конвенція щодо контролю за транскордонним перевезенням небезпечних відходів [12]. Через запровадження прозорих, стандартизованих процедур оцінювання екологічних характеристик продукції або діяльності, сертифікація виконує роль інструмента обліку екологічних зовнішніх ефектів та відповідального споживання [13–16]. Надалі, в умовах інтеграції України до європейського простору та викликів глобальної екологічної кризи, розвиток інституційної та нормативної системи сертифікації постає як необхідна умова для досягнення екологічної безпеки, економічної конкурентоспроможності та соціального добробуту.

Висновки. Комплексний аналіз законодавчих та інституційних засад екологічної стандартизації й сертифікації в Україні і Європі дозволяє визначити ключові напрями їх гармонізації з європейськими вимогами.

Впровадження міжнародних стандартів охорони довкілля, зокрема ISO та директив ЄС, відіграє важливу роль у формуванні національної екологічної політики, однак наразі цей процес залишається фрагментарним і потребує цілісної координації.

Одним із ключових інструментів забезпечення відповідності національних практик вимогам ЄС є екологічна сертифікація. Вона не лише підтверджує відповідність продукції, процесів або систем

Таблиця 1

Відповідності міжнародних та українських стандартів згідно напрямів екологічної політики

Напрямок (Закон)	Міжнародні стандарти / Директиви ЄС	Українські стандарти та нормативи
1. Атмосферне повітря	– Директива 2008/50/ЄС (Air Quality) – Директива 2010/75/ЄС (IED – промислові викиди) – ISO 4225 (терміни в галузі повітряного забруднення)	– ДСТУ 3587-97 (екологічна безпека. Терміни) – ДСТУ 4117-2002 (викиди від стаціонарних джерел) – ДСанПіН 4630-88 (ГДК забруднюючих речовин у повітрі населених місць)
2. Водні ресурси	– Директива 2000/60/ЄС (Водна рамкова директива) – ISO 5667 (відбір проб води) – ISO 14046 (водний слід)	– ДСТУ ISO 5667 (відбір проб води – серія) – ДСТУ 4282:2004 (гідрохімічний аналіз) – ДСТУ 7538:2014 (контроль якості поверхневих вод)
3. Відходи	– Директива 2008/98/ЄС (Waste Framework Directive) – ISO 14024 (екологічне маркування) – ISO 14031 (оцінювання екологічної ефективності)	– ДСТУ 4462:2005 (класифікація відходів) – ДСТУ 3925-99 (паспорт відходів) – ДСТУ ISO 14024:2002 (екологічне маркування) – ДСТУ 2155-2010 (збирання, перевезення та утилізація відходів)
4. Землі та ґрунти	– Стандарти FAO (WRB) – ISO 11074 (опис ґрунтів) – ISO 14055 (практики сталого землекористування)	– ДСТУ ISO 10381 (відбір проб ґрунтів) – ДСТУ 4262-2003 (моніторинг ґрунтів) – ДСТУ 7863:2015 (оцінка забруднення ґрунтів важкими металами)
5. Біорізноманіття	– Директива 92/43/ЄЕС (Habitats Directive) – Директива 2009/147/ЄС (птахи) – ISO 14015 (оцінка стану навколишнього середовища)	– ДСТУ 4287-2004 (охорона флори і фауни) – ДСТУ ISO 14015 (оцінка стану довкілля у сфері біорізноманіття) – Закони про Червону книгу, Природно-заповідний фонд
6. Клімат та енергетика	– ISO 14064 (парникові гази) – ISO 50001 (енергоменеджмент) – Директива 2018/2001/ЄС (відновлювана енергетика)	– ДСТУ ISO 14064-1:2016 (викиди парникових газів) – ДСТУ ISO 50001:2014 (система енергоменеджменту) – Нацплан зі скорочення викидів від ТЕС
7. Екологічне управління	– ISO 14001 (екологічний менеджмент) – EMAS (Європейська система екологічного аудиту) – ISO 19011 (аудит систем управління)	– ДСТУ ISO 14001:2015 (система екологічного управління) – ДСТУ ISO 19011:2012 (аудит систем управління) – ДСТУ ISO 14004:2016 (настанови з впровадження систем екологічного управління)
8. Екоосвіта і доступ до інформації	– ISO 14063 (екологічна комунікація) – Організаційна конвенція (доступ до екологічної інформації)	– Закон України «Про доступ до публічної інформації» – ДСТУ ISO 14063:2007 (екологічна комунікація) – Розділ V Закону про екополітику (інформування населення)
9. Принцип «забруднювач платить», екстрахування	– Принцип OECD/EU – ISO 14008 (оцінка впливу на довкілля у грошовому еквіваленті)	– Закон «Про оцінку впливу на довкілля» – ДСТУ ISO 14008:2020 (грошова оцінка шкоди довкіллю) – Закон «Про страхування» (зазначає екологічні ризики)

*У таблиці 1 – ДСТУ ISO – це адаптовані міжнародні стандарти ISO в українському правовому полі; ДСанПіН і ГН – діючі гігієнічні нормативи, які застосовуються для контролю якості середовища (повітря, води, ґрунтів).

управління встановленим стандартам, а й виконує стратегічну функцію – сприяє підвищенню екологічної відповідальності суб'єктів господарювання, розвитку ринку «зелених» технологій і формуванню культури сталого споживання. Сертифікація за стандартами ISO 14001, ISO 14024 та іншими визнаними

схемами також виступає індикатором готовності підприємств до виходу на європейський ринок і участі в міжнародних торговельних ланцюгах.

Попри наявність позитивних зрушень, розвиток екологічної стандартизації та сертифікації в Україні стикається з низкою викликів, серед яких: фрагмен-

тарність нормативної бази – багато екологічних стандартів потребують оновлення або узгодження між собою; відсутність національного плану гармонізації стандартів, що ускладнює системне впровадження екологічних норм; недостатня поінформованість бізнесу щодо можливостей та переваг екологічної сертифікації; висока витратність сертифікаційних процедур для підприємств; обмежений кадровий потенціал та технічна база органів стандартизації і сертифікації.

Особливими обставинами в цьому процесі є виклики, що виникли внаслідок російської агресії на Україну, – це і руйнація Каховської ГЕС і забруднення атмосфери, водних ресурсів, ґрунтів отруйними речовинами різного хімічного і біологічного складу. Важливо зазначити, що це все неминуче проявиться на всьому Європейському континенті.

Задля ефективної інтеграції в європейський екологічний простір та зміцнення національної системи охорони довкілля доцільно вжити таких заходів:

- забезпечити інституційну інтеграцію стандартів і процедур сертифікації у систему державної екологічної політики;

- адаптувати національні стандарти відповідно до вимог Європейського зеленого курсу (Green Deal);
- розробити національну дорожню карту гармонізації екологічних стандартів і розвитку сертифікації, із чітко визначеними етапами, виконавцями та джерелами фінансування;

- стимулювати бізнес до впровадження міжнародних екологічних стандартів і проходження сертифікації шляхом податкових або фінансових преференцій;

- розширити інформаційно-просвітницьку роботу щодо переваг екологічної сертифікації серед виробників, споживачів та органів влади.

У перспективі екологічна сертифікація може стати не лише засобом підтвердження відповідності, але й механізмом формування нових екологічних цінностей в суспільстві, стратегічним орієнтиром для сталого розвитку, а також інструментом підвищення конкурентоспроможності української продукції на глобальному ринку. Її розвиток є ключовою умовою досягнення екологічної безпеки, ефективного природокористування та інтеграції України в європейську спільноту.

Література

1. Про стандартизацію: Закон України від 05.06.2014 р. № 1315-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
2. Про технічні регламенти та оцінку відповідності: Закон України від 15.01.2015 р. № 124-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 20.05.2025).
4. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Міжнародний документ від 27.06.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 13.04.2025).
5. Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text> (дата звернення: 20.04.2025).
6. ДСТУ ISO 14001:2015. Системи екологічного управління. Вимоги та настанови щодо застосування. [Чинний від 2016-07-01]. Київ, Мінекономрозвитку України, 2015. 32 с.
7. ISO 14020:2000. Environmental labels and declarations – General principles. International Organization for Standardization: веб-сайт. URL: <https://www.iso.org/> (дата звернення: 25.04.2025).
8. Оцінка рівня впровадження екологічних стандартів в Україні: аналітична доповідь. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ, 2023. 38 с. URL: <https://ier.com.ua/> (дата звернення: 25.04.2025).
9. Paris Agreement, 2015. URL: <https://unfccc.int/process-and-meetings/the-paris-agreement/the-paris-agreement> (дата звернення: 15.04.2025).
10. The Sustainable Development Goals, 2015. URL: <https://www.undp.org/sustainable-development-goals> (дата звернення: 15.04.2025).
11. UNECE Aarhus Convention, 1998. URL: <https://unece.org/environment-policy/public-participation/aarhus-convention/introduction> (дата звернення: 15.04.2025).
12. Basel Convention, 1989. URL: <https://www.basel.int/portals/4/basel%20convention/docs/text/baselconventiontext-e.pdf> (дата звернення: 05.05.2025).
13. CEN-CENELEC. European Committee for Standardization: веб-сайт. URL: <https://www.cencenelec.eu/> (дата звернення: 05.05.2025).
14. Communication from the commission to the European parliament, the European council, the council, the European economic and social committee and the committee of the regions. The European Green Deal. COM/2019/640 final. URL: EUR-Lex – 52019DC0640 – EN – EUR-Lex (дата звернення: 13.04.2025).
15. Environmental Performance Reviews: Ukraine 2022. OECD Publishing, 2022: веб-сайт. URL: <https://www.oecd.org/environment/country-reviews/environmental-performance-reviews-ukraine-2022.htm> (дата звернення: 15.06.2025).
16. UNEP. Policy Briefs. Environmental Governance in Transition Economies. United Nations Environment Programme, 2021. URL: <https://www.unep.org/> (дата звернення: 20.06.2025).

Дата першого надходження рукопису до видання: 03.10.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 21.11.2025

Дата публікації: 15.12.2025